

Savremeno vještačenje umjetnina

Saša Malbašić

magistar likovne umjetnosti, Banjaluka, Bosna i Hercegovina, e@mediarterra.com

Sažetak: autentifikacija, valorizacija, i zaštita kulturno- istorijskih i umjetničkih dobara je proces koji živi kao sastavni dio kulture jednog naroda. Narod koji nema kulturu nema ni šta da čuva ni za šta da se bori, bez kulturnog identiteta nema nacionalnog ponosa ni samopoštovanja neophodnog za ravnopravno sudjelovanje u izgradnji i doprinosu kulturnih dobara civilizacije.

Ključne riječi: vještačenje umjetnina, krivotvorina, falsifikat, tržište umjetnina, original.

Primljen / Received: 11. januar 2018. / January 11, 2018

Prihvaćen / Accepted: 30. januar 2018. / January 30, 2018

VJEŠTAČENJE NEKAD I SAD nekad

Izvjesci gospodin Peal Lesar godinama je uspijevaao da nadmudri američke vlasti. Iskrcao bi se iz aviona i, prije nego što bi stupio na američko tlo, prijavljivao je šta ima za carinu. Službenicima bi rekao da nosi krivotvorene slike poznatih umjetnika. Sumnjičavi carinici bi odmah pozvali američke kolege stručnjake da procjene da li je zaista riječ o krivotvorinama ili su ipak u pitanju originalna djela. Gosp. Lesar je dobro znao da će za neke od slika stručnjaci procijeniti da su originalni i da će mu potom izdati i zvaničnu potvrdu. U takvim slučajevima gosp. Lesar je pristajao da plati i odgovarajuću kaznu. Sa pečatom koji potvrđuje da je djelo original, sa lakoćom je mogao da proda sliku bogatim kolekcionarima.

Kad je umrla Žermen Kurver, njeni nasljednici trljali su ruke. Njihova rođaka, porijeklom Belgijanka, razvila je unosan posao u Australiji. Žermen se proćula kao trgovac umjetničkim djelima. Njena kuća i nekoliko galerija bile su krcate platnima poznatih slikara poput Pabla Pikasa i Džeksona Poloka. Na nesreću srećnih nasljednika, ubrzo se ispostavilo da su sve slike krivotvorene. Kad je stigla u Australiju, Žermen Kurver se dosjetila kako da se obogati preko noći. Sklopila je dogovor sa nepoznatim australijskim slikarima koji su joj po porudžbini radili slike i potpisivali se imenima slavniuh umjetnika. Žermen je te slike prodavala naivnim i neukim kupcima za stotine hiljada dolara.

sad

Ćuveno platno "Ranjenik" Gustava Kurbea, koga mnogi smatraju najznačajnijim slikarom 19. vijeka, dugo je skrivalo svoju tajnu i tek nedavno je pod RENTGENSKIM

ZRACIMA otkrilo tajnu: iza usamljenog i tužnog ćovjeka pojavio se filigranski crtež zagrljenog para ozarenog ljubavlju. Umjesto patnje na licu ćovjeka kao i njegove drage, blaženstvo, sreća i spokoj... Otkriće je uzбудilo umjetničke krugove širom svijeta. Više ni najskrivljenija duševna stanja slikara ne mogu da odole pred naukom. Ulazeći u sferu nevidljivog ona je u stanju da prikaže svaku etapu u izradi jednog djela, svaki sloj, ma koliko ih bilo...

Ovaj ubjedljiv posao obavila je Laboratorija za istraživanje muzeja Francuske, osnovana 1931, danas zauzima 5000 kvadratnih metara na tri sprata smještena ispod Luvra. Cijena radova sitnica – 23,6 miliona evra! Ali, isplatilo se.

Više od 1000 predmeta i 150 slika ovdje se ispita godišnje, da bi se izvršila STRUĆNA EKSPERTIZA, provjerilo njihovo vrijeme nastanka kao i to jesu li pravi ili falsifikati. Prodiranje u tajne blaga nacionalne riznice moguće je samo zahvaljujući najsavršenijoj i za sada jedinstvenoj tehnološkoj opremi u svijetu kao što je TERMOLUMINISCENCIJA, INFRACRVENA SPEKTROGRAFIJA, FLUORESCENCIJA ULTRAVIOLETNIM ZRACIMA, HROMAGRAFIJA, AKCELERATORI ČESTICA, RADIOGRAFIJA, X ZRACI...

Ključ za mnoge tajne je nađen, brave su počele da se otvaraju jedna za drugom, provaljene su mnoge "istine". Tako su stručnjaci otkrili da su neki krijepovi na katedrali u Mou stari 700 godina, dok se dosad smatralo da su iz prošlog vijeka, a da su, opet, neki slavni galo-romanski stubovi kao i cijela jedna zbirka etruskog nakita – ĆIST FALSIFIKAT!

SAVREMENIM VJEŠTAČENJEM SPAŠEN JE "SPASITELJ"

„Salvator Mundi“ remek-djelo vanvremenskog genija koji je stvarao u doba renesanse. Aukcijska kuća "Kristi" sa

sjedištem u Njujorku konačno je nakon dugog proučavanja, strogih ispitivanja i zahtjevne restauracije, saopštila da je ovo izuzetno i nesvakidašnje umjetničko ostvarenje, svojevrsni aukcijski “sveti gral” uz dosad neviđenu pažnju javnosti, ostvarilo fantastičan rekord od 450 miliona dolara (450.312.500). Slika postaje “najskuplje umjetničko djelo ikad”.

Prije aukcije bila je izlagana u Hongkongu, San Francisku i Londonu, gdje ju je vidjelo oko 27 000 ljudi. Najveći svjetski stručnjaci za Leonarda da Vinčija i umjetnost renesanse, poslije višegodišnjeg predanog rada na provjeri da li je ona zaista njegovo djelo, konačno su 2011 godine sa sigurnošću utvrdili da je riječ o ostvarenju Leonarda da Vinčija.

Slika koja prikazuje Isusa Hrista u plavoj tunici sa kristalnom kuglom u ruci kao spasitelja svijeta „SALVATOR MUNDI“, jedna od ukupno 20 njegovih do sada poznatih i sačuvanih slika. Prema tvrđenju stručnjaka, “Spasitelj” je nastao ubrzo poslije 1500-e godine, približno u vrijeme kada i Mona Liza, te su ga prema stilskoj sličnosti sa Đokondom nezvanično prozvali “Muška Mona Liza”. Istorija ove da Vinčijeve slike vodi do njenog prvog vlasnika, francuskog kralja Luja XVII koji ju je i poručio. Dalji vlasnici su manje ili više poznate ličnosti, međutim, posebno se ističu engleski kraljevi Čarls I, Čarls II, gdje je vijekovima ova slika bila dio kraljevske zbirke. Trag “Spasitelja” gubi se 1763, da bi se ponovo javio 1900-e godine. Kada je ustanovljeno da pripada zbirci plemićke porodice Kuk u Ričmondu. Tadašnji poznavaooci i istoričari umjetnosti, na osnovu preslikanih djelova Hristovog lica i kose pripisali su ovo djelo Leonardovim nastavljajcima Đovaniju Boltrafiju i Bernardu Luiniju, te je ono izašlo iz sfere zanimanja kolekcionara i poznavaoaca umjetnosti, kao i vlasnika, ser Fransisa Kuka. Paradoksalno je da je slika sa tom procjenom bila u ponudi druge poznate aukcijske kuće “Sothi” 1958-e godine i da tom prilikom nije mogla da dostigne cijenu ni od 100 dola-

ra. Poslije zaborava od gotovo pola vijeka, sredinom protekle decenije slika je ponovo zainteresovala kolekcionare i trgovce umjetninama, kada je u Luizijani prodana konzorcijumu američkih galerista za oko 10 000 dolara. Novi vlasnici su ambiciozno krenuli u istraživanja, provjere i primene savremenih postupaka konzervacije i restauracije. Ishod je za sve bio zapanjujući, jer se ustanovilo da je autentičan slikani sloj iz vremena oko 1490 – 1500, i na njemu se prepoznaje tehnika i tehnologija velikog renesansnog genija svojstvena samo njemu.

Svoju renesansu “Spasitelj” je doživio na velikoj izložbi “Leonardo da Vinči”, slikar na Milanskom dvoru, održanoj u Nacionalnoj galeriji u Londonu 2011 -2012 godine. Od tog trenutka znalo se da će njena vrijednost astronomski porasti, ali niko nije mogao da utvrdi koliko. Podatak da je slika ubrzo došla u posjed ruskog milijardera Dimitrija Ribolovljeva, koji ju je kupio mimo aukcije za 127,5 miliona dolara, dodatno je “Spasitelja” stavila u oreol najdragocjenijeg i najpoželjnijeg aukcijskog dobitka u istoriji. To se i ostvarilo 15-og novembra ove godine, kada je slika dobila novog, zasad nepoznatog vlasnika za 450 000 000 dolara, ostavivši daleko iza sebe skorašnji rekord Pabla Pikasa i njegove “Žene iz Alžira”.

IZ SVIJETA I OKRUŽENJA tržište umjetnina – region

primjer falsifikata

Promjene koje su se posljednjih nekoliko godina događale u Hrvatskoj, otvorile su mogućnost slobodnijeg trgovanja umjetninama, međutim, ovo tržište još uvijek nije dovoljno zakonski regulisano, što omogućuje razvoj različitih anomalija, koje se u zapadnim zemljama izuzetno oštro sankcionišu.

Pravi je fenomen okruženja velika pojava krivotvorina domaćih autora, te štampanje tzv. «offset grafika», bez znanja ili uz dopuštenje samog autora. To otvara mnoga pitanja, kao i pitanje samog morala pojedinih trgovaca, koji u svojim galerijama i putem aukcija javno prodaju krivotvorena i djela sumnjive atribucije.

Uz to se nadovezuje problem stručnih osoba, historičara umjetnosti, koji koristeći svoj položaj u institucijama u kojima rade, izrađuju na obrascima galerije ili muzeja, «certifikate o vjerodostojnosti», nerijetko i bez da su vidjeli umjetninu ili utvrdili identitet naručitelja certifikata.

U mnogim slučajevima koje je policija do sada obrađivala ovi certifikati su poslužili za prevaru dobronamjernih kupaca, koji su vjerujući certifikatu izdanom od muzeja ili poznate galerije povjerovali da kupuju originalno djelo, a u stvari su kupili vješto napravljenu kopiju.

Na sreću, ipak postoje i pozitivni primjeri, mada će to u ovoj situaciji zvučati nevjerovatno, koji pokazuju da na tržištu postoje i djeluju galeristi, istinski ljubitelji umjetnosti, koji u svom reklamnom materijalu navode kako u ponudi ne prodaju «offset grafike» i čiji certifikati se izdaju po standardima najpoznatijih svjetskih galerija.

Budući da organizator izložbe "Ljepota lažnog sjaja" Muzej MUP-a Hrvatske raspolaže samo krivotvorinama koje su oduzete po pravomoćnim sudskim presudama, u postavci izložbe nema umjetnina oduzetih Ivi Sanaderu i Nadanu Vidoševiću, koje se sumnjiči za nezakonito stjecanje bogatstava, dio kojih su i brojne umjetničke slike i skulpture. Saznajemo da su kod spomenute dvojice osumnjičenih pronađene i četiri krivotvorine.

Jedan od raširenijih oblika krivotvorenja umjetničkih djela trenutno se radi u Kini, Kinezi imaju štampače koji vrlo vjerno oponašaju poteze kista ili «gru» svjetlom. Nakon štampanja u Kini, krivotvorine se stavljaju na svjetsko tržište i prodaju za 10 ili 20 evra. Ova «krivotvoriteljska» tehnika naziva se «kineskom štampom»

IZ SVIJETA NAUKE

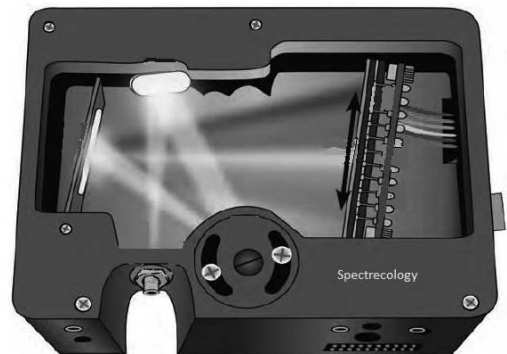
Ramanova spektroskopija u zaštiti od krivotvorenja

Ramanova mikro-spektroskopija može biti primijenjena tehnika analiziranja otisnutih boja na novčanicama (originalnim ili krivotvorenim, bez obzira na materijal) u svrhu dobivanja jedinstvenog spektra svake boje. Analiziranjem više boja moguće je stvoriti bazu podataka koja će pomoći u identifikaciji porijekla krivotvorina.

Ramanov aparat za mikro-spektrografiju

Uzorci otisnuti ofsetnim bojama različitih proizvođača na istoj papirnoj podlozi su testirani Ramanovom mikro-spektroskopijom koristeći Argon laser, talasne dužine 514.5 nm. Jednostavnim poređenjem i kombinacijom podloga, boja i proizvođača možemo doći do zaključka da svaka boja, svaka podloga i svaki proizvođač ima jedinstveni Ramanov spektar. Rezultati pokazuju da se Ramanova spektroskopija može koristiti kao metoda analiziranja otisnutih uzoraka (krivotvorina) kao što su novčanice, dokumenti, grafički otisci, ... u svrhu dokazivanja originalnosti i izvora, te da je Ramanova spektroskopija tehnika analiziranja koja je brza, nedestruktivna, daje snažne i neosporive rezultate.

Mali spektrometar, proizvođač Ocean optics

U budućnosti se očekuje još veća upotreba Ramanove spektroskopije kao metode analiziranja, te napredak tehnologije u samoj instrumentaciji.

Preporuka je da se sva umjetnička djela u muzejima snime u različitim spektralnim dijelovima svjetla. Za sada nije moguće izraditi krivotvorinu identičnu originalu u svim talasnim područjima. Ako se fotografišu uz normalno i koso osvjetljenje i u UVF – ultraljubičastoj fluorescenciji, IR – infracrvenoj reflektografiji, RTG – rendgenogramu i nekim drugim posebnim fotografskim postupcima umjetničke se slike mogu višestruko zaštititi od krivotvorenja. Tako bi u najširem smislu ostale sačuvane fotografije originala slike u svim tim svjetlosnim područjima. Na osnovi toga se

u budućnosti lako mogu prepoznati i razlikovati originalne slike od krivotvorina. Međutim, valja naglasiti da se autentičnost djela može osigurati i primjenom jedne odgovarajuće metode snimanja kao što je, na primjer, blisko infracrveno područje ili IR reflektografija.

ZAKLJUČAK

Valorizacija kao i autentifikacija kulturnih dobara je složen i zahtjevan ali i neophodan proces u izgradnji i učvršćivanju identiteta jedne kulturne zajednice. Kvalitetna saradnja između državnih institucija koje se bave kulturom, ministarstva unutrašnjih poslova, institucija i eksperata iz same struke i moderne tehnologije danas se problemi autentifikacije i same valorizacije mogu veoma uspješno rješavati.

LITERATURA

- Cindrić, M. *Ramanova spektroskopija u zaštiti od krivotvorenja*, Sveučilište u Zagrebu, Grafički Fakultet.
- Jamičić, Ž. *Kriminalitet i umjetnine*, Muzej MUP-a Hrvatske, sa izložbe o umjetničkim krivotvorinama "Ljepota lažnog sjaja".
- Nazor, D. *Pronalaženje skrivene informacije u infracrvenom spektru na slikama u samostanu Kamelićana u remetama i u privatnoj zbirci u Zagrebu*, Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb. Politikin Zabavnik, br. 2277, 29. IX 1995, YU ISSN 0032-339X.
- Politikin Zabavnik, br. 3398, 24. III 2017, YU ISSN 0032-339X.
- Politikin Zabavnik, br. 3435, 08. XII 2017, YU ISSN 0032-339X.

Contemporary Expert Analyse of Artwork

Saša Malbašić

Master of Fine Arts, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, e@mediarterra.com

Abstract: authentication, valorisation and protection of cultural-historical and artistic resources are processes that live as an integral part of the culture of nation. A nation that has no culture has nothing to treasure and to fight for. Without cultural identity there is no national pride or self-esteem necessary for equal participation in the development and contribution to cultural goods of civilization.

Key words: expert analyse of artwork, falsification, forgery, art market, original.